

ODEŚCIE (83) *sb n*

odeście (50), **odeszcie** (28), **odejście** (5), **odyście** (2); odeście *OpecŻyw* (2), *LibLeg*, *HistAl*, *Diar* (2), *KrowObr* (3), *Leop*, *BibRadz*, *SienLek* (2), *LeovPrzep*, *GórnDworz* (2), *HistRzym* (2), *RejPos* (10) *BielSpr*, *CzechRozm* (3), *ModrzBaz*, *StryjKron*, *ActReg*, *SkarKaz* odeszcie *BierEz*, *FalZioł* (10), *GlabGad*, *LibMal*, *CzechEp* (2), *SarnStat* (7), *KlonWor*, odeście : odeszcie : odejście : odyście *BielKrot* (2:1), *Mącz* (6:-:1), *SkarŻyw* (3:-:1), *Calep* (-:1:1:2), *WujNT* (3:3).

o oraz pierwsze e jasne, końcowe e pochylone.

sg *N* odeścié (17); -é (1), -(e) (16). ◇ *G* odeścią (20). ◇ *A* odeści(e) (9). ◇ *I* odeści(e)m (4), odeścim (2); -(e)m *Diar* (2), *ActReg*; -im *SkarKaz*; -(e)m : -im *SkarŻyw* (1:1). ◇ *L* odeściu (31).

Sł stp, *Cn* notuje, *Linde XVI w. s.v. odejść*.

1. *Opuszczenie jakiegoś miejsca, oddalenie się skądś; recessus HistAl, Calep, JanStat, Cn; discessio Mącz, Calep, Vulg, Cn; discessus JanStat, JanPrzyw, Cn; abitio Mącz, Cn; abitus Calep, Cn; digressus, processus Mącz; excessus Vulg; abscessus, secessus Cn* (53) :

A. *O istotach żywych, zwłaszcza ludziach (też o duchach) [w zasadzie po ziemi, najczęściej idąc] (44) : Longior processus, Dálže odeście/ Oddalenie. Mącz 44d, 44a, 104c, 147d; gdy go ono Iákob pytał/ coby zá imię iego było: tedy fie mu o tym pytać nie dał/ lecz [...] odźedł [...]. Ktorego też Iákob poznawłszy z odeścia/ Bogiem wyznawa CzechRozm 47v; Calep 4a, 328b, 897b; SarnStat 159.*

odeszcie na co [= w jakim celu] (1): (nagł) Wolność odeszcia ná poradę. (-) [...] iefliby która ftroná potrzebowała ná ftronę odyść od łądu/ może fie ná ftronę odwieść od łądu z przyaścioły fwęmi y z Prokuratory ná poradę SarnStat 159.

odeście z czym [= mając coś z sobą] (1): Dyonifius [...] rofkazał swoim Stároftam [...] / aby fie im [Afrom] poddawáli fkoró przyciąną do kthorego s nich/ wymowiwłszy sobie wolne odeście s fthátki fwęmi BielSpr 39.

odeście czyje [w tym: G sb i pron (11), pron poss (5), ai poss (4)] (20): OpecŻyw 154; LibLeg 11/173v; Panowie na to zezwolili i za odeścim poselskiem namawiali tak około obrony jako około egzekucyjji. Diar 28, 26; KrowObr 22 [2 r.], 234; Ci fłowo prawdy napierwey od Apofthoła przyięli/ ále po iego odeściu kułfieni łą od fałłfywych Apofstółów/ áby zákon y obrzezanie przyięli. Leop PP4; BielKron 15v; Mącz 190a; Po odeściu Kłędzjá Bifkupiem/ czekał káždy/ komuby mowie kazano GórnDworz V5, C3v; HistRzym 34v, 123v; CzechRozm 42v; CzechEp 352; WujNT Luc 7 arg, Act 20 arg, 29; Bierze co fię nátráfi/ iáko fzczeńście pádnie [...]. Oczekiwa pogody/ Pánłkiego odeszcia KlonWor 36.

W charakterystycznych połączeniach: wolne odeście (wolność odeścia) (4); odeście drugich (2), księdza biskupa (księdza biskupie) (3), Pawiowe, posła (poselskie) (6), żołnierzow (2); odeście na mały czas.

Szereg: »przyście i odeście« (3): Iż tę vftawę trzyma włytek narod ludzki ná świecie/ áby pofél káždy miał wolne przyście y odeszcie. BielKron 247v, 249v; Abowiem y Chriřtus ma pod sobą Anioły/ ktorým przyścia y odeszcia dawa rofkazanie. CzechEp 243.

Przen (9) :

Wyrażenia: »odeście od pamięci« = *chwilowa lub stała utrata pamięci* [szyk 2:1] (3): *FalZioł* V 51,51 v; po they trwodze ocuciwfyz fię/ y z onego odeścia od pamięci [excessu mentis]/ á po takim ftráchu/ winowałem rozum fwoy *BibRadz* 4.*Esdr* 12/3.

»odeście od rozumu; rozumu odeście« = *szaleństwo, obłąd; amentia Mącz; furia Modrz; phrenitis Calep* [szyk 4:2] (5;1): Lińcie Bielonowe iedzone od ludzi/ błąd á nieiakhie odefzcie od rozumu czyni. *FalZioł* I 65c, II 3d; *Mącz* 216b; Rozumu odeście fzukay fzálenie. *SienLek* S[ss]4v; Waśń z boiáźni á z gniewu roście/ ktora iż nieináczy wzburza ferce ludzkie ktore opánuie/ iedno iáko odeście od rozumu/ przeto nie może mieć towarzyftwá z rozumem. *ModrzBaz* 7; *Calep* 802b.

a. Odstąpienie od oblężenia [czyje] (1) : Bálaam ze wftytkiemi przebywáiacemi w Thyrze/ po odefciu Alexandrowym [post recessum Alexandri]/ wyfzedzfy budowánie ono (postawione przez Aleksandra) mężnie zburzył. *HistAl* B8v.

B. O tym, co może się poruszać (9) :

a. Poronienie (6) : gdy pierfi brzemienny kthore przed thym zdrowe á pełne były: z nienagła cieńczeią/ miękczież á fpadaią, Zatym częftokroć odefzcie bywa. *FalZioł* V 31, V 30v, 31.

Wyrażenie: »odeście płodu« (3): gdy woda y infze wilgotności z macicze cieką/ ktore iá oflizaia y przyczynę odefzcia płodu dawaia. *FalZioł* V 30v, V 31; *SienLek* 114v.

b. Przeniknięcie [czego do czego] (1) : gdi ie [bojazne zwierzęta] fen zmorzi przez odefzccie [!] ciepła przyrodzonego do wnętrza, tedy ich powieki z ściągna fię zimnem *GlabGad* L2v.

c. Odplyw wód morskich (1) : fą brzegi morfkie groblami wyfokimi z dawná opátrzone/ áby zwykłe podniefienie Morfkie po odeściu długim/ zás nagle przypadwfy przez nie nieprzelewało *StryjKron* 26.

d. Zwiększenie odległości między planetami [czyje od kogo] (1) :

Szereg: »oddalenie i odeście« (1): Słońce [w jesieni] [...] / gdy będzie promieni mdłych/ y gorącofc iego mdła dla oddalenia y odefzcia fwego od nas: nie może wilkołci grubych rozpuřczáć *FalZioł* V 72.

2. Porzucenie, rozstanie się, zostawienie (czasem z nawiązaniem do znac. 1. 'oddalając się') (27) : *OpecŻyw* 165v; Raz iey oycowfkie ósierocenie/ y fmutek ktory mu táiemnym odeyściem zádálá/ y miłość ku oycu przyrodzoná rozwoził *SkarŻyw* 14.

a. Zostawienie współmałżonka [czyje] (1) : Z domu [żona] fię wyprowadziłá: A v przyaóiół miefzkálá/ Zálię fię wroóić niechóiałá. Xant gdy fię thego dowiedział/ Iey odefzcia ieft żáłował *BierEz* C4.

b. Opuszczenie służby, pełnionego urzędu lub miejsca swego pańszczyńnianego przypisania do ziemi; discessus JanStat (5) : Záčzym [św. Wincenty, spowiednik papieski] wnet ozdrowiał/ y od Benediktá [...] Papieżá odeścia prořił. *SkarŻyw* 309.

odeszcie czyje (2): od nyego fzie precz wezbrał y ydancz dal Blazeyewy parobkowy pana starego Modlifchewfkiego zebi nyepowyedzial o yego odefzczyv trzi wyardunky *LibMal* 1548/140v. Cf *odeszcie czyje skąd*.

odeszcie czyje skąd (1): [ma być chowano] iż nie więcéy/ iedno ieden Kmieć kożdého roku z iednéy Wsi do drugiéy może lie przeniéść z práwá/ y welnie, (*marg*) O kmiecjm odefzciu ze wsi. (-) *SarnStat* 927.

Szereg: »opuszczenie i odeszcie« (2): w którym [czasie służy] opuśczenia y odefzcia v Pánów fwyh próśić máią *SarnStat* 943 [*idem*] 649.

c. *Śmierć* [czyje] (2) : [Wizyfcy łudzy łą fmutni/ wzyfcy przyiaciele/ Dni twoiego odeścia/ oplakuią wiele. *KmitaTreny* B4v.]

Zwrot: »odeście do Pana« (1): dał mu znać P. Bog przez poify fwe/ iż go dnia onego do chwały fwey wzywał. On [...] dał Biskupie ludziom błogofławieństwo. á po nim zálie wstąpił ná kázálnicę/ y o odeściu im swoim do Páná opowiedział. *SkarŻyw* 511.

Szereg: »odeście i śmierć« (1): o frogiey á frototney śmierci swoiey wiadomość im [*Chrystus uczniom*] dawał. Ciężko y ferdecznie wdycháli: myśląc [...] iáko im wśzytko vpásć onym odeścim y śmiercią iego miáło. *SkarKaz* 548b.

d. *O Chrystusie: porzucenie świata ziemskiego, wniebowstąpienie* (16) :

odeście czyje [w tym: *G sb i pron* (7), *pron poss* (1)] (14): A thu iuz od thego czálu poczynaią lie ony święte á wdzięczne náuki iego/ kthore thu po odeściu swoim nędznemu fwiátu [...] zoftháwić raczył *RejPos* 156, 126v, 129v, 174, 175, 245 (10); *CzechRozm* 235v; Pofty vczniow Pańskich po odeściu iego. *WujNT Luc* 5 arg, *Ioann* 14 arg, 16 arg.

Wyrażenie: »odeście do (Boga) Ojca« = *recessus ad patrem JanStat* (3): Drugie [omieszkanie Pańskie] w odeściu świętym swoim do Bogá Oycá fwego/ ktore też bárzo krotkie iest/ gdyż v niego tyfiąc lat iáko ieden dzień *RejPos* 126v; *SarnStat* 4, 1086.

e. *W wierzeniach pogańskich przejście do szczęścia pozaziemskiego* [czyje dokąd] (1) : Oná [poganka] gdy iey vmrze mąż/ iego fię fałzywem do niebá odeścim cięży *SkarŻyw* [197].

3. *Wyłączenie z przynależności politycznej* [czego] (1) : Przetosz za odeściem tych Prowincyi y zavmnieyszeniem Prouentow Skarbu W. X. Litew[skie]⁸⁰ nagrody potrzebuiemy. *ActReg* 41.

4. *Ubytek, utrata, umniejszenie ilości* [czego] (2) : Intertrimentum, Szkodá/ odeście piéniędzy/ złotá/ srebro/ álbo ynfczych rzeczy *Mącz* 173a; po ktorym [zámieniu słońca] wnet práwie wzyftká Koroná Polfka poczułá/ wielkie odeście bydłá. *LeovPrzep* a4v.

5. [*Miejsce przebywania dusz po śmierci*: Infemus lepak znaczy iámę (álbo) grob, á włáfnie/ iáko ia fądżę/ známionuie ono fkryte miejsce (álbo odeście) [*abditum recessum*] w ktorem śpią zmárli po tem żywoćie [przekład łacińskiego tekstu *M. Lutra*] *BudArt* K8.]

Synonimy: **1.** *odstęp*; **2.c.** *śmierć, zeście*; **3.b.a.** *aborsus, odchod, pomiot, porzucenie*.

Cf **ODEJĆ**